

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Навчально-науковий інститут мистецтв

Кафедра методики музичного виховання та диригування

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПОСТАНОВКА ГОЛОСУ

підготовки бакалавра

з галузі знань А Освіта

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«СЕРЕДНЯ ОСВІТА (МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО)»

за спеціальністю А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

предметна спеціальність А4.13 Середня освіта (Мистецтво.

Музичне мистецтво)

Кваліфікація: Вчитель-бакалавр музичного мистецтва закладу загальної середньої освіти, музичний керівник дошкільного закладу, викладач початкових спеціалізованих навчальних мистецьких закладів (за видами)

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол №1 від 27 серпня 2025 р.

м. Івано-Франківськ – 2025

1. Загальна інформація

Назва дисципліни	Постановка голосу
Викладачі	Молодій Ольга Романівна , заслужена артистка України, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування; Петрик Мирослав Володимирович , заслужений артист України, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування; Черсак Ольга Миколаївна , заслужена артистка України, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування
Контактні телефони викладачів	0503386878 0504335988 0509578191
E-mail викладачів	mamamela@ukr.net , myroslavpetryk59@gmail.com , olga_chersak@ukr.net
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	9 кредитів ЄКТС, 270 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://asu.pnu.edu.ua/
Консультації	4 години

2. Анотація до навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є розвиток людського голосу.

«Постановка голосу» – одна із необхідних профілюючих дисциплін у підготовці майбутнього педагога-музиканта, вчителя музичного мистецтва загальноосвітньої школи, керівника творчих колективів, як у школі так і в позашкільних закладах естетичного виховання підростаючого покоління. Навчання співу – це складний систематичний, послідовний і довготривалий психофізіологічний процес, який відбувається безпосередньо на заняттях під керівництвом викладача вокалу і продовжується під час самостійної роботи студентів над закріпленням набутих вокальних навичок. Важливою складовою цього процесу є теоретична частина, оволодіння значним об'ємом знань, без яких неможлива власне постановка і розвиток голосу.

Зміст дисципліни: здобуття знань про будову та функції голосового апарату, психологічні особливості процесу співу, роль дихання у співі, механізми утворення та ведення правильного вокального звука, охорону співацького голосу, вироблення та закріплення співоцьких навичок на практиці, розвиток музичного і вокального слуху, вдосконалення координації між слухом та голосом, навіку керування точністю інтонування, і, як наслідок, загальний музичний розвиток. Важливою складовою даної дисципліни є

здобуття знань про класифікацію співочих голосів, їх загальну характеристику, вміння визначити тип голосу, підбирати відповідно репертуар, а також знань про методологію навчання сольного співу. Крім того, студент має оволодіти вмінням за допомогою засобів вокального мистецтва здійснювати естетичне виховання майбутніх фахівців; розвивати художньо-творчі та вокально-виконавські здібності своїх майбутніх вихованців, їх навички та вміння; освоїти методичні прийоми формування і розвитку співочого голосу та музичних здібностей, необхідні для подальшої кваліфікованої роботи в школі та вищих навчальних закладах.

Спираючись на наукові дані про будову та функції голосового апарату, біофізіологічні механізми співацького процесу, навчальна дисципліна «Постановка голосу» повинна сформувати розуміння механізмів процесу звукоутворення та звуковедення, критеріїв якості співу і співацької майстерності, розвивати активний вокальний слух, формувати та удосконалювати вокально-технічні та виконавські навички, виробляти за допомогою самоконтролю навик свідомого володіння голосом. Важливим завданням курсу є озброєння майбутніх спеціалістів практичними знаннями про вікові особливості розвитку та охорону дитячого співацького голосу, про ведення вокально – хорової роботи в школі, забезпечення професійної готовності випускника до здійснення вокальної та вокально – педагогічної діяльності у загальноосвітній школі та дитячих закладах мистецького спрямування. Дисципліна «Постановка голосу» опирається на знання із «Фізіології», «Педагогіки», «Психології», «Історії та теорії музики», «Сольфеджіо», «Спеціального музичного інструменту».

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є постановка та розвиток голосу самого студента, здобуття ним вокальних та виконавських навиків, а також підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до професійної музично-педагогічної діяльності.

Основними **цілями** вивчення дисципліни є:

- дати студентам систематизовані знання щодо будови і функції голосового апарату, біофізіологічних механізмів співацького процесу, стійких критеріїв якості співу і співацької майстерності;
- озброїти майбутніх спеціалістів практичними знаннями, що стосуються розвитку та охорони дитячого співацького голосу, проведення вокально – хорової роботи в школі;
- забезпечити професійну готовність учителя до здійснення вокальної та вокально – педагогічної діяльності у загальноосвітній школі та позашкільних закладах.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності:

- ЗК 1.** Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК 2.** Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК 3.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 4.** Здатність до критичного мислення.
- ЗК 5.** Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК 6.** Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 7.** Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 8.** Навички міжособистісної взаємодії.
- ЗК 9.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 10.** Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- ЗК 11.** Здатність працювати автономно та використовувати знання з іноземної мови.
- ЗК 12.** Здатність проявляти ініціативу та генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК 13.** Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Фахові компетентності:

- ФК 1.** Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі середньої освіти у процесі навчання основ музичного мистецтва, художньої культури, теорії і практики художньо-творчого розвитку учнів, що передбачає застосування теорій та методів освітніх наук і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в базових закладах освіти.
- ФК 2.** Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва; використовувати знання про основні закономірності й сучасні досягнення у теорії, історії та методиці викладання музичного мистецтва.
- ФК 3.** Уміння виявляти музикальність, виконавські (інструментальні, вокально-хорові, диригентські), інтерпретаційні, артистичні уміння, виконавську надійність учителя музичного мистецтва.
- ФК 4.** Здатність інтегрувати складні професійні вміння гри на музичних інструментах, співу, диригування музичними та хореографічними шкільними колективами, музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації музичних творів, артистизм, виконавську надійність (самооцінку, самоконтроль, саморегуляцію)
- ФК 5.** Здатність до підготовки та редагування текстів професійного змісту державною мовою, володіння іноземними мовами
- ФК 6.** Здатність аргументувати власну музично- професійну позицію стосовно дидактичних принципів музичного краєзнавства; здатність демонструвати набуті знання із музичного краєзнавства у процесі викладання
- ФК 7.** Здатність стисло викладати власні судження та відтворювати їх аргументовано і грамотно у письмовій формі; здатність самостійно опрацьовувати науково-методичну та музикознавчу літературу та застосовувати їх у власній практичній діяльності
- ФК 8.** Здатність використовувати професійно-профільні знання та навички при вихованні та навчанні музикантів, у процесі формування естетичних поглядів,

тенденцій та художніх смаків; аналізувати, оцінювати й інтерпретувати культурні явища різних епох, мистецькі твори різних стилів, жанрів і форм, уміння висловлювати й аргументувати власні оцінні судження і позиції з основ музичного мистецтва.

ФК 9. Володіння основними психолого- педагогічними комунікативними аспектами, що сприяють продуктивній творчій діяльності дитячого колективу

ФК 10. Здатність будувати індивідуальну освітню траєкторію в системі безперервної педагогічної освіти; застосовувати сучасні технології психолого- педагогічного діагностування в галузі педагогіки мистецтва та сучасні інформаційні технології в галузі

ФК 11. Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між усіма елементами теоретичних та практичних знань музичного мистецтва; здатність застосовувати базові знання провідних музично-теоретичних систем та концепцій, історичних та культурологічних процесів розвитку музичного мистецтва у виконавській та педагогічній діяльності.

ФК 12. Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності; створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.

ФК 13. Здатність до оволодіння новими знаннями в галузі мистецької освіти, вміння застосовувати сучасні педагогічні технології в навчальному процесі; демонструвати глибокі та системні знання у галузі музичного мистецтва, до розуміння принципів методів та форм проведення занять з музичних дисциплін, керівництва художньо-естетичним розвитком учнів.

ФК 14. Здатність демонструвати високий рівень виконавської майстерності та спроможність до вирішення основних проблем практичної діяльності в репетиційній, педагогічній та творчій роботі; здатність до художньо-музичної взаємодії в колективній роботі.

ФК 15. Здатність організовувати освітній процес на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів, до розуміння основних проблем сучасної мистецької освіти й виконавства в Україні та пошуку шляхів удосконалення освітнього процесу в спеціалізованих закладах мистецької освіти.

Професійні компетентності:

ПК 1. Уміння правильно користуватися співочим диханням.

ПК 2. Володіння основними елементами правильного звукоутворення та звуковедення.

ПК 3. Вміння співати у високій вокальній позиції.

ПК 4. Володіння навиками чіткої дикції та артикуляції.

ПК 5. Вміння використовувати динамічні та агогічні відтінки у вокальному звуці.

ПК 6. Мати навик співу в ансамблі (дует, тріо і т.д.).

ПК 7. Здатність виконувати вокальний твір як під акомпанемент, так і без супроводу.

ПК 8. Володіння навиками сценічної поведінки й культури виконання.

ПК 9. Вміння аналізувати вокальні твори, що вивчаються, з музично-теоретичної та вокально-художньої сторін.

ПК 10. Здатність самостійно здійснювати підбір вокального репертуару.

ПК 11 Уміння застосовувати методику використання засобів художньої виразності вокального мистецтва під час роботи над художнім образом вокального твору.

ПК 12. Розуміння основ вокальної педагогіки й методики виховання голосу.

- класифікація голосів та їх якісні характеристики;
- склад та функції голосового апарату як „вокального” інструменту;
- процес формування вокального звуку, поняття регістрів, резонаторів;
- процес та класифікацію вокального дихання;
- процес розвитку гармонійного слуху;
- значення психологічних категорій у формуванні голосу співака;
- теоретичне та практичне застосування вокально-технічних навичок;
- правила гігієни голосу та профілактики захворювань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **вміти**:

- дати чітку характеристику класифікації співацьких голосів та їх якостей.
- дати теоретичний аналіз механізму формування вокального звуку, поняття регістрів, резонаторів;
- використовувати психологічні категорії при формуванні правильної позиції звуку та розвитку голосу співака;

Вміти застосувати весь комплекс засобів виразності, артистичну, сценічну майстерність у професійній діяльності співака та педагога.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни	
Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	–
Індивідуальні заняття	121
самостійна робота	149

Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
1-8	014 Середня освіта (Мистецтво: музичне мистецтво)	1-4	Нормативний

Тематика навчальної дисципліни			
Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб
Тема 1. Основні положення навчальної дисципліни «Постановка голосу». Фундаментальні поняття теорії звукоутворення.		8	10
Тема 2. Формування основ співацького дихання. Положення та функції звукоутворюючих органів у процесі співу.		8	10
Тема 3. Формування навичок вокального дихання, звукоутворення та звуковедення.		8	10
Тема 4. Розвиток вокального слуху у процесі здобуття співацьких вмінь та навиків.		8	10
Тема 5. Вдосконалення здобутих вокально-технічних навичок. Роль атаки звуку у співі.		8	10
Тема 6. Фізіологічні механізми співацької опори.		8	10
Тема 7. Формування та закріплення відчуття головного та грудного резонування.		8	10
Тема 8. Співацька позиція звуку. Формування розуміння та відчуття якості вокального звуку.		8	10
Тема 9. Удосконалення і закріплення вокально-технічних навичок. Об'єднана опора співацького звуку. Висока позиція звучання.		8	10
Тема 10. Кантилений спів. Поняття регістрової будови співацького голосу. Методи вирівнювання регістрів.		8	10
Тема 11. Опанування різними формами звуковедення, штрихи, прикраси.		8	10
Тема 12. Розвиток навичку самоконтролю, вдосконалення вокального слуху та вокально-виконавської майстерності загалом.		8	10
Тема 13. Розвиток та стабілізація вокально-виконавських навичок під час роботи над піснями з шкільного репертуару.		7	10
Тема 14. Вокально-художня виразність. Розвиток навичок стильової та жанрової інтерпретації вокальних творів.		6	10
Тема 15. Створення художнього образу вокального		6	5

твору та відображення його емоційного змісту			
Тема 16. Акумулявання художньо- виконавських умінь та навичок в процесі співу програми іспиту.		6	4
ЗАГ.:		121	149

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	<p>Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості. Використовуються методи контролю, які сприяють підвищенню мотивації студентів – майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки учителя музики та виконавця – співака, перевага надається проведенню академічних концертів з солоспіву, публічним виступам студентів у концертних програмах.</p> <p>Методи контролю і самоконтролю спрямовані на перевірку рівня засвоєння студентами теоретичних знань, сформованості вмінь та навичок. Методи усного контролю – індивідуальне чи фронтальне опитування, дискусія, письмового – тестування, контрольна чи самостійна робота, індивідуальні письмові завдання, метод самоконтролю, тощо.</p> <p>Оцінювання проводиться за національною шкалою (від відмінно до незадовільно) та шкалою ЕСТ8 (від А до Г). Сума балів за всіма видами контролю та за всі види навчальної діяльності становить 100 за семестр. Іспит – 50 балів, залік – 50 (один із видів контролю), академконцерт – 50, робота в класі – 30, самостійна робота – 20.</p> <p>Кількість балів за роботу студента під час індивідуальних, практичних занять, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання наступних вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг виконання завдань; якість виконання завдань; самостійність виконання; творчий підхід до виконання завдань; ініціативність у навчальній діяльності.</p>
Вимоги до письмових робіт	<p>Письмові роботи для даної дисципліни застосовуються переважно у вигляді тестових завдань або контрольної роботи. Метою використання даної форми контролю є перевірка якості самостійно засвоєних теоретичних знань з методики постановки та розвитку голосу. Частіше застосовується для студентів заочної форми навчання. Кількість балів залежить від кількості завдань цього виду і разом з поточною роботою в класі складає 50 балів за семестр. Форма – за домовленістю з викладачем – від руки, друкована або електронний варіант.</p>
Семінарські заняття	–
Умови допуску до підсумкового контролю	<p>Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту, заліку чи академконцерту. Студент допускається до іспиту при умові</p>

	<p>виконання всіх вимог, що ставляться до вивчення програмного матеріалу: відповідні знання теоретичного матеріалу по темі, знання нотного та літературного тексту напам'ять, володіння відповідними вокальними навичками, необхідними для виконання творів програми, розуміння стильових та жанрових особливостей, володіння певними навичками артистизму та сценічної поведінки, виконаними індивідуальними та самостійними роботами. Семестрова оцінка відображає сукупну суму балів з усіх видів навчальної програми.</p> <p>Поточний контроль на практичних заняттях включає систематичне виконання студентом різних видів індивідуальних завдань, спрямованих на поглиблення знань, отриманих на заняттях, застосування необхідних умінь і навичок для успішного проведення виконавської практики.</p>
Підсумковий контроль	<p>Форми контролю для спеціальності:</p> <p>іспит – 2,5,8 семестр (30 – поточна робота в класі, 20 – самостійна і 50 – виступ на іспиті, разом – 100 балів);</p> <p>залік – 3,7 семестр (30 – поточна робота в класі, 20 – самостійна, 50 – виступ на заліку, разом – 100 балів);</p> <p>академконцерт – 1,4,6 семестр (принцип розподілу балів як при іспиті). Форма здачі – усна або комбінована.</p> <p>Підсумковий контроль відбувається таким чином: публічний виступ з програмою вокальних творів (відповідно до вимог для конкретного семестру), усне опитування (індивідуальне або фронтальне), під час якого виявляються набуті вміння та навички студентів, (як самостійно, так і в класі). Кількість балів – 50 (разом за виступ та опитування).</p>

7. Політика навчальної дисципліни

Предмет постановки голосу – це здобуття навичку правильного співу, вміння володіти власним голосом та вміння навчити цьому своїх майбутніх вихованців – учнів шкіл, шкіл мистецтв, студентів, солістів та учасників вокальних колективів. Майбутній педагог, збагатившись теоретичними знаннями, повинен на власному досвіді, в практиці розвитку свого голосу, навчитись володіти вокальним диханням, яке є основою співу на опорі, виробити механізм правильного звукоутворення, що мусить базуватися на вмілому користуванні резонаторами, навчитися вірному формуванню голосних та правильній, чіткій вимові приголосних звуків, освоїти різні типи атаки звука та способи звуковедення, навчитись співу різними штрихами, в різних динамічних відтінках, оволодіти вмінням філірування звука, ознайомитись з різними манерами співу. Весь комплекс даних навичок має пройти період вироблення та закріплення в процесі співу на практичних індивідуальних заняттях під керівництвом педагога, і, за допомогою навичку самоконтролю, пройти апробацію під час співу на хорових класах, заняттях з диригування, читки партитур, ансамблевого класу, співу в колективах, у процесі концертної діяльності. Цей момент є надзвичайно важливою складовою власне вокальної майстерності, яку має здобути студент у процесі вивчення даної дисципліни, тому що тільки правильний спів дасть можливість зберегти голос здоровим і користуватися ним до глибокої старості. Студент повинен зрозуміти сам і могли передати вміння співати в правильній позиції звука, якісними характеристиками якої є легкість, дзвінкість, яскравість, близькість, польотність звука, комфортність та свобода у відчуттях співака.

Комплекс знань, умінь та навиків виробляється під час роботи над голосом при співі насамперед вокальних вправ, вокалізів, народних пісень (а cappella), складність яких зростає поступово, згодом пісень, романсів, арій, які обираються до репертуару відповідно до можливостей, ступеня розвитку голосу, індивідуальних особливостей та характеру виконавця. Практична перевірка вміння правильно співати, використовувати свої знання та вміння для створення художнього образу, володіння сценічною витримкою, артистичною майстерністю відбувається на заліках, іспитах, академконцертах та пробних концертних виступах.

Дуже важливою складовою успішної підготовки вчителя є знайомство з віковими фізіологічними та психологічними особливостями розвитку, становлення дитячих голосів. Теоретичні знання випробовуються в роботі з дітьми під час проходження педагогічної практики, в індивідуальній роботі з дітьми різних вікових категорій та роботі з дитячими вокальними колективами, від дуетів і до хорів.

Очікується, що студенти будуть дотримуватися принципів **академічної доброчесності**, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначаються Положенням про запобігання та виявлення плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» <https://pnu.edu.ua> /положення-про-запобігання-плагіату/. Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. **Відвідування занять** є важливою складовою навчання. Пропуски занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку шляхом виконання індивідуальних самостійних завдань.

У кінцевому результаті, відповідно до поставленої мети, завдань і визначених цілей програми, випускник оволодіє цілим комплексом теоретичних знань, практичних навичок та умінь з постановки голосу та зможе, вдосконаливши фахову підготовку, успішно працювати у освітній та культурній сферах.

8. Рекомендована література

- 1.Голос людини та вокальна робота з ним: Монографія/ Г.Є.Стасько, О.Д.Шуляр та ін,- Івано-Франківськ: Видави. ПНУ ім.. В.Стефаника, 2010.- 336 с.
- 2.Стасько Г.Є. Психотехніка співу у вокальній педагогіці: Монографія/ Г.Є.Стасько.- Івано-Франківськ: Видави. ПНУ ім.. В.Стефаника, 2010.- 136 с.
- 3.Гринь Л.О. Методичні рекомендації до курсу „Вокал”. - Запоріжжя: КП „Дніпровський металург”, 2008. - 28с.
4. Можайкіна Н.С. Методика викладання вокалу.Хрестоматія: навчальний посібник . – К.:Видавництво Ліра-К,2016. – 216с.
- 5.Бандрівська О.К. Науково-методичні праці /статті, рецензії./- Наукові збірки,- В.6.- ЛДМА.-Львів, 2002,- 148 с.
- 6.Гнидь Б.П..Історія вокального мистецтва/ Б.П. Гнидь - К., НМАУ, 1997.- 320 с.
- 7.Антонюк В.Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): Підручник. - К.: ЗАТ “Віпол”, 2007. - 174 с
- 8.Голинський М.Т..Спогади /Переди, сл. та передм. С.Д.Козака\ М.Т Голинський .- К.: Молодь, 1993,- 368 с.
- 9.Гринь Л.О. Теоретико-методичні основи вокальної підготовки майбутніх акторів/ Науково-методичний посібник для студентів спеціальності „Театральне мистецтво” [науковий редактор Г.В. Локарева.] / Л.О.Гринь - Запоріжжя: ЗНУ, 2011. - 140с., ноти.
- 10..Олексюк О.М., Ткач М.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : Навч. посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. - К. : Знання України, 2004. - 264 с.
- 11.Економова Е.К. Методика психолого-педагогічної підготовки співаків до концертного виступу в класі камерного співу/ - Педагогічні та психологічні науки , «Молодий вчений» • № 3 (06) • березень, 2014 р. Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової. – Одеса, 2013, - 90 с.

**Молодй О.Р., Черсак О.М., Петрик М. В.,– доценти кафедри
методики музичного виховання та диригування.**